

دانشکده علوم انسانی

بررسی تناسب دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی با نیازهای آموزشی معلمان شهرستان اسلامشهر

نگارش:

محمد عزیزیان

استاد راهنما: دکتر صادق نصری

استاد مشاور: دکتر غلامعلی احمدی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

آبان ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب **محمد عزیزیان** متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و ماخذ ذکر گردیده است . این پایان نامه قبلا برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

ھیات داوران

تقدیم به

- پدر و مادر عزیزم که همیشه دعای خیر آنها شامل حال من بوده و خواهد بود.
- همسر مهربانم که صبر و فداکاری هایش آرامش خیال به من می داد تا در طی تحصیل دغدغه ای نداشته باشم.
- دختر عزیزتر از جانم که رنجها و سختیها را به جان خرید تا پدرش به تحصیل بپردازد.

تشکر و قدردانی

خدایا تو را سپاس می گویم که با عنایت واسع خود، در های دانش را بر قلب و ذهن این بنده ناچیز خود گشودی تا قطره ای از دانش بیکران در وجودم جای گیرد. بر خود لازم می دانم تا از زحمات بی دریغ جناب آقای دکتر صادق نصری و جناب آقای دکتر غلامعلی احمدی که با درایت و تشخیص درست و با شکیبایی و متانت راهنمایی های بسیار مفید و ارزنده در این پژوهش به اینجانب نمودند، تشکر و قدردانی ویژه داشته باشم.

جا دارد که از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر عصاره تشکر ویژه داشته باشم که راهنمایی های ایشان کمک زیادی در پیشبرد این پژوهش داشت.

همچنین از دیگر اساتید گرانقدر که در طی مدت تحصیل و انجام این پژوهش از دانش و معرفت آنها استفاده نمودم : « آقایان : دکتر عصاره عزیز، دکتر امام جمعه، دکتر میرلوحی، دکتر نجاتی و خانم دکتر حمیدی» که نهایت سپاس را از این عزیزان دارم، باشد که بزرگواری، دانش و منش این گرامیان الگوی زندگیم قرار گیرد .

نیز از همه دست اندرکاران سازمان آموزش و پرورش شهر تهران، آموزش و پرورش شهرستان اسلامشهر و معلمان علوم این شهرستان، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، و همه کسانی که در این پژوهش به اینجانب کمک و یاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی تناسب دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی دوره راهنمایی با نیاز های آموزشی معلمان در اسلامشهر بوده است. در راستای پاسخگویی به هدف مذکور، پنج سوال که به بررسی دانش محتوایی، توانایی مدرسان، افزایش توانایی حرفه ای معلمان، رضایت معلمان از دوره و تفاوت جنسیت می پردازد، مطرح گردید. جامعه آماری شامل کلیه معلمان علوم تجربی که در دوره های ضمن علوم خدمت شرکت کرده بودند. شیوه نمونه گیری بر اساس سرشماری بوده است و تعداد ۱۴۷ نفر از معلمان در ضمن خدمت علوم تجربی شرکت کرده اند. روش پژوهش توصیفی - پیمایشی بوده و برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه دانش محتوایی و پرسشنامه نگرش سنج با روایی قابل قبول و ضریب همسانی درونی به ترتیب ۰/۹۴ و ۰/۹۷ استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که:

(۱) دوره های ضمن خدمت علوم با نیازهای آموزشی معلمان متناسب نبوده است (۲) دوره های ضمن خدمت علوم دانش محتوایی را در حد متوسط در معلمان ایجاد کرده است (۳) مدرسان دوره ها از تواناییهای لازم برخوردار نبوده اند (۴) این دوره ها توانایی حرفه ای معلمان را آموزش علوم افزایش نداده است (۵) این دوره ها در رضایت معلمان از دوره موثر نبوده است (۶) بین دیدگاه های معلمان زن و مرد در خصوص دوره های ضمن خدمت تفاوت معناداری مشاهده نشد.

کلید واژه ها: ضمن خدمت، توانایی حرفه ای، دانش محتوایی، نگرش و نیازهای آموزشی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ج	تشکر و قدردانی
د	چکیده
فصل اول: کلیات پژوهش	
۲	مقدمه
۳-۵	بیان مسئله
۵-۷	اهمیت و ضرورت پژوهش
۷-۸	اهداف پژوهش
۸	سوالهای پژوهش
۸	فرضیه های پژوهش
۸-۱۰	تعاریف نظری و عملیاتی و مفاهیم

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیقاتی

قسمت اول : مبانی نظری	
۱۲	مقدمه
۱۲	۲-۱- برنامه درسی علوم
۱۲	۲-۱-۱- آموزش علوم در یک نگاه
۱۲-۱۳	۲-۱-۲- فلسفه آموزش علوم
۱۳-۱۴	۲-۱-۳- سودمندی آموزش علوم برای جامعه
۱۴-۱۵	۲-۱-۴- فواید آموزش علوم به دانش آموزان
۱۵-۱۶	۲-۱-۵- جایگاه علوم در مرکز برنامه های آموزشی
۱۶	۲-۱-۶- اهداف کلیدی آموزش علوم
۱۶	۲-۱-۷- خلاقیت و آموزش علوم
۱۶-۲۵	۲-۱-۸- هد فهای کلی در طرح جدید آموزش علوم تجربی
۲۵-۲۷	۲-۱-۹- اهداف آموزش علوم در دوره راهنمایی
۲۷	۲-۱-۱۰- رویکرد و جهت گیری برنامه درسی علوم تجربی در دوره راهنمایی
۲۸	۲-۱-۱۱- ترویج برنامه جدید آموزش علوم
۲۸-۳۰	۲-۱-۱۲- عوامل موثر بر آموزش رسمی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۰	۱۳-۱-۲- عوامل موثر بر آموزش غیر رسمی
۳۱	۱۴-۱-۲- تیمز
۳۱-۳۲	۱۵-۱-۲- نتایج تیمز
۳۲	۲-۲- آموزش ضمن خدمت
۳۲	مقدمه
۳۲-۳۳	۱-۲-۲- تعریف آموزش ضمن خدمت
۳۳-۳۴	۲-۲-۲- هدف و فلسفه آموزش ضمن خدمت
۳۴	۳-۲-۲- اهمیت و ضرورت آموزش ضمن خدمت
۳۴-۳۶	۴-۲-۲- هدفهای کلی آموزش ضمن خدمت
۳۶-۴۱	۵-۲-۲- برنامه ریزی آموزش ضمن خدمت
۴۱-۴۲	۶-۲-۲- روشها و فنون آموزش و بهسازی منابع انسانی
۴۲	۳-۲- ارزشیابی دوره های ضمن خدمت
۴۲	۱-۳-۲- ارزشیابی چیست؟
۴۲-۴۳	۲-۳-۲- اهداف ارزشیابی
۴۳-۴۴	۳-۳-۲- ضرورت و اهمیت ارزشیابی
۴۴-۴۶	۴-۳-۲- مراحل ارزشیابی دوره های آموزشی
	قسمت دوم: پیشینه تحقیقاتی
۴۶-۴۸	۴-۲- تاریخچه آموزشهای ضمن خدمت معلم ها در کشورهای جهان
۴۸-۴۹	۲-۴-۲- آموزش ضمن خدمت کارکنان در ایران
۴۹-۵۰	۳-۴-۲- تاریخچه آموزش ضمن خدمت در وزارت آموزش و پرورش
۵۰	۵-۲- مروری بر پژوهشهای انجام شده
۵۰-۵۵	۱-۵-۲- تحقیقات داخلی
۵۵-۵۹	۲-۵-۲- تحقیقات خارجی
۵۹-۶۱	۶-۲- نقد و بررسی پژوهش های مرتبط با موضوع پژوهش

فصل سوم : روش پژوهش

۶۳	مقدمه
۶۳	روش پژوهش
۶۳-۶۴	جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶۴	ابزار گردآوری داده ها
۶۴	پرسشنامه دانش محتوایی
۶۵	روایی
۶۵	پایایی
۶۵	پرسشنامه نگرشی
۶۵	روایی
۶۶	پایایی
۶۶	مراحل اجرای پژوهش
۶۶	مطالعه مقدماتی
۶۷	روشهای تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم : نتایج پژوهش

۶۹	مقدمه
۶۹	الف) یافته های توصیفی
۶۹-۷۲	۱) یافته های توصیفی مربوط به آزمودنی ها
۷۲-۷۶	۲) یافته های توصیفی مربوط به متغیرها
۷۷-۷۸	ب) یافته های مربوط به پژوهش

فصل پنجم : خلاصه ، نتیجه گیری و پیشنهادات

۸۰	مقدمه
۸۰- ۸۱	خلاصه نتایج
۸۱-۸۴	بحث در نتایج
۸۵	نتیجه گیری
۸۵	پیشنهادات کاربردی
۸۶	محدودیت های پژوهش
۸۶-۸۷	پیشنهاداتی برای پژوهش های آینده

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۸-۹۱	پیوست ها
۹۸-۹۲	منابع
۹۹	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

شماره و عنوان	صفحه
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی سطح تحصیلات معلمان شرکت کننده در ضمن خدمت	۶۹
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی سابقه خدمت معلمان شرکت کننده در ضمن خدمت	۷۰
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی جنسیت معلمان شرکت کننده در ضمن خدمت	۷۱
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی و درصد متغیرهای تحقیق (نگرش)	۷۳
جدول ۴-۵: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه دانشی فیزیک	۷۴
جدول ۴-۶: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه دانشی شیمی	۷۴
جدول ۴-۷: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه زمین شناسی	۷۴
جدول ۴-۸: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه زیست و بهداشت	۷۵
جدول ۴-۹: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه تواناییهای مدرسان	۷۵
جدول ۴-۱۰: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه افزایش توانایی حرفه ای معلمان	۷۶
جدول ۴-۱۱: توزیع فراوانی پاسخ های آزمودنی ها به گویه های پرسشنامه رضایت از	۷۶
جدول ۴-۱۲: مقادیر t فرضیه های ۱ تا ۵	۷۸
جدول ۴-۱۳: مقادیر t دو نمونه مستقل فرضیه ۶	۷۸

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۷۰	نمودار ۱-۴: توزیع فراوانی سطح تحصیلات شرکت کننده در ضمن خدمت
۷۱	نمودار ۲-۴: توزیع فراوانی سابقه خدمت معلمان شرکت کننده در ضمن خدمت
۷۲	نمودار ۳-۴: توزیع فراوانی معلمان شرکت کننده از نظر جنسیت

فصل اول

کلیات پژوهش

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

آموزش و تربیت نیروی انسانی^۱ در سازمانها، یک امر حیاتی و اساسی تلقی می شود و با مجموعه فعالیت های سازمان و فرایند آن پیوند مستقیم می یابد. سازمان باید سرمایه گذاری در زمینه های آموزش کارکنان را یک سرمایه گذاری تولیدی (نه مصرفی) و سازنده تلقی نماید که نتایج کمی و کیفی آن در یک مدت قابل توجه، ملموس خواهد شد. این فرایند بگرنج تنها و تنها از راه افزایش اطلاعات، دانش، مهارتها و رشد استعدادها و قابلیتها های فکری و جسمی نیروی انسانی شاغل یعنی از راه آموزش و برنامه ریزی آموزشی امکان پذیر خواهد بود. (بازرگان، ۱۳۷۳، ص ۲۴).

سازمان با ایجاد شرایط مساعد برای نیروی انسانی "از نظر مادی و معنوی" و با انجام اقدام های موازی در آموزش کارکنان و پرورش استعداد های آنان راه اصلی رشد و تکامل کیفی و کمی سازمان را همه جانبه هموار می سازد. آموزش آن فرایند مداوم و پیوسته و درعین حال اصلی و اساسی است که سازمان تنها از راه آن می تواند تلاش های کارکنان را با مجموعه امکانات فیزیکی و مالی سازمان تلفیق و هماهنگ نماید و اهداف سازمان را تحقق بخشد (گلایبی، ۱۳۷۰، ص ۶۴۰).

پس اگر بپذیریم که مهمترین نیروی هر سازمان و تشکیلاتی، انسانهای شاغل در آن می باشند و اگر این مطلب واقعیت داشته باشد که کارکنان هر سازمانی موثرترین عامل در بقاء و ادامه حیات آن سازمان هستند، پذیرش این حقیقت که موفقیت هر سازمانی در گرو گسترش تواناییها و پرورش کامل استعدادهای نیروی انسانی آن است نیز غیرقابل انکار است. انسان مهمترین سرمایه سازمان است، چنانچه عامل انسانی را از سازمان حذف کنیم آنچه باقی می ماند یعنی عوامل - و امکاناتی چون ساختمانها، دستگاهها و ابزار و... خود به خود قابل استفاده نبوده و ارزشی ندارند. انسان است که به آن روح دمیده و از آن درجهت ارتقاء، بهبود و تکامل زندگی خود استفاده می برد (کاظمی، ۱۳۷۰، ص ۴).

از آنجا که کلید اصلی آموزش و پرورش در دست معلمان است، هرگونه آموزشی در جهت بهبود جنبه های مختلف حرفه تدریس می تواند اثرات عمیق بر یادگیری دانش آموزان و سازگاری آنان با مدرسه باقی گذارد، لذا با توجه به اینکه معلمان از ورودی های مهم و حیاتی نظام آموزش و پرورش اند، آموزش ضمن خدمت^۲ آنها به منظور بازسازی و نوسازی دانش و اطلاعات و مهارتهای آنان از جمله عوامل مهم و موثر در موفقیت نظام آموزشی در دستیابی به اهدافش می باشد، زیرا مجهز بودن آنها به مهارت ها و

---

1. Human force
2. Inservice Education

صلاحیت های لازم برای شغل معلمی و به روز کردن دانش و اطلاعات معلم ها از وظایف مهم سازمان آموزش و پرورش است (میرکمالی، ۱۳۷۵، ص ۲۱۱، ۲۱۰).

از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا به ارزیابی دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم با توجه به نیازهای آموزشی معلمان علوم بپردازد.

بیان مسئله

امروزه بخاطر پیشرفت سریع علوم و فناوری در زمینه های گوناگون، بازنگری روشهای تدریس را ضروری ساخته و توجه به مراحل رشد و مقاطع برنامه های تحصیلی و درسی ایجاب می کند که معلمان با دوراندیشی و به طور مرتب مهارت ها و دانش خود را در خصوص مطالب درسی گسترش و تازگی بخشند تا بتوانند به طور شایسته تر و مفیدتر به آموزش و پرورش دانش آموزان بپردازند. آموزشهای ضمن خدمت می توانند به افزایش کارایی دامن بزنند و این زمانی به تحقق می یابد که آموزشها، هدفدار، پیوسته و پرمحتوا باشند و کارشناسان، اساتید، و مربیان با تجربه در امور آموزشی آنها را برنامه ریز کنند (ابطحی، ۱۳۷۷، ص ۱۰).

آموزش معلمان (به عنوان عنصری بسیار مهم و کلیدی جهت تحقق اهداف و اجرای برنامه های نظام آموزشی کشورها) در پی تحقق اهدافی مانند : بالابردن سطح دانش و مهارت شغلی ، ایجاد تخصص های لازم متناسب با مشاغل ، بهبود روش ها در جهت افزایش سطح کاردانی ، ایجاد روحیه مطالعه و پژوهشگری و نوآوری ، به روز درآوردن دانش و اطلاعات ، ایجاد فرصت ها و زمینه های مناسب رشد جهت ارتقای کارکنان به مشاغل بالاتر ، ایجاد زمینه ی لازم برای انطباق پذیری کارکنان متناسب با تغییرات می باشد تا بتوان به فواید آموزش های شغلی دسترسی پیدا کرد (استرون، ۱۳۸۲، ص ۲).

با این وجود به هر نحوی که بخواهیم آموزش ضمن خدمت را تعریف کنیم جوهره ی اصلی آن در همه ی سازمان ها و نهادها عبارت است از افزایش کارایی کارکنان و ایجاد سازش با محیط و در نتیجه افزایش خدمات . با این روشنگری آموزش ضمن خدمت چیزی نیست جز تلاش هایی که در جهت ارتقای سطح دانش و آگاهی و مهارت های فنی ، حرفه ای و شغلی و نیز « استقرار رفتار مطلوب در کارکنان یک موسسه یا سازمان صورت می گیرد و آنان را برای انجام بهینه وظایف و مسوولیت های شغلی آماده می شوند (استرون، ۱۳۸۲، ص ۲).

مفهوم آموزش ضمن خدمت تنها در تجدید و بازآموزی آگاهی ها یا پیشرفت حاصل در حوزه خاص نیست، بلکه از سویی موجب وسعت بخشیدن به بینش و جهان بینی معلم و گسترش ارتباط او با محیط آموزشی و تغییراتی که در آن صورت می گیرد می شود، و از سویی ترمیم ضعفها و کمبود نظام آموزشی و آگاهی ها و تخصص های فنی معلم را موجب می شود. از راه آموزش ضمن خدمت با به روز درآوردن اطلاعات و دانشها و کسب مهارت ها و تخصص های ضروری، در ایجاد عادت مطالعه و پژوهش، آشنایی با روشهای تدریس و غیره اقدام کرد. آموزشهای ضمن خدمت وسیله ای برای ایجاد سازگاری معلم با مجموع شرایط آموزشی به طور اعم و با فضای اداری و وظایف محوله به طور اخص و ترمیم ضعفها و

کمبردهای ذهنی و عاطفی ناشی از تعلیم و تربیت، خانواده و مدرسه به طور کلی است. از راه آموزشهای ضمن خدمت می توان نسبت به صلاحیت های علمی و اخلاقی در معلمان که در نهایت به استقلال آنها منجر می شود، اطمینان حاصل کرد (هوشیار، ۱۳۸۱، ص ۲).

هر چند سال یکبار کتاب ها دستخوش تغییرات کلی می گردد کتاب علوم نیز از این قاعده جدا نبوده است شاید در چند دهه اخیر، هیچ یک از موضوعات درسی در سطح جهانی، به اندازه درس علوم دچار تغییر نشده باشد. این تغییر تنها جنبه محتوایی آموزش علوم را در بر نمی گیرد. گرچه محتوای درس علوم تجربی، به خودی خود، به دلیل پیشرفت فزاینده علم و دانش بشری روز به روز جدید تر و فربه تر می شود، تا آنجا که عصر امروز، عصر انفجار اطلاعات نام گرفته است. اما آنچه که توجه متخصصان آموزش و پرورش را به خود معطوف داشته، پاسخ به این سوال است که ما به عنوان برنامه ریزان درس علوم تجربی، امروز چه چیزهایی را باید به دانش آموزان خود آموزش دهیم تا در زندگی آینده، آینده ای که تا حد بسیار زیادی برای ما روشن نیست، برای ایشان مفید واقع شود. در طرح جدید آموزش علوم بر آموختن " روش آموختن " بیشتر تاکید می شود تا آموختن مجموعه ای از دانستنی ها.

بعد از تغییر کتاب علوم اولین چیزی که ضروری می رسد آموزش کتاب جدید به معلمان علوم تجربی است تا با مفاهیم، هدفها، محتوا و طرح جدید آن آشنا شوند. اگر این کار نادیده گرفته شود یا خیلی به تاخیر افتد، معلمان در تدریس کتاب جدید دچار مشکل اساسی خواهند شد. آموزش روشهای تدریس نوین، روش انجام آزمایشها، نحوه ارزشیابی از عملکرد دانش آموزها و روشهای حل مسئله.....از نیازهای اولیه برای معلمان علوم است تا بر محتوای کتاب جدید تسلط یابند و به خوبی از عهده فرایند یادگیری - یاد دهی برآیند(راهنمای معلم، ۱۳۸۳، ص ۹).

آموزش معلمان نیز کاملاً به مدرسان، ابزارها، تجهیزات آزمایشگاهی و به طور کلی به امکانات کافی وابسته است. در این میان آنچه از همه اهمیت بیشتری دارد نقش مدرسان است که نه تنها باید خود از سطح علمی بالایی برخوردار باشند بلکه با برنامه درسی علوم کاملاً آشنا بوده و تسلط کافی بر محتوای علوم داشته باشند، در غیر این صورت هدف های دوره آموزش ضمن خدمت علوم برآورده نخواهد شد. مسئله دیگر ارزشیابی^۱ درست از این دوره هاست، دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم در صورتی مفید و موثر خواهند بود که ارزشیابی دقیق از این دوره ها به عمل آید تاکاستی ها و نارسایی های آن مشخص شده به برطرف کردن آنها و در صورت پایین بودن کیفیت کل دوره، به برگزاری دوباره آن و تجدید نظر در روند آن مبادرت ورزند. در سالهای اخیر که محتوای علوم تغییرات کلی کرد، آموزش و پرورش مبادرت به برگزاری دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت (به صورت تخصصی) در سراسر کشور کرد و بیشتر معلمان در این دوره ها شرکت نمودند. مدت این دوره ها ۸۰ ساعت بوده که هر سه پایه را پوشش می داد (طرح برنامه درسی علوم تجربی، ص ۴).

مسئله علوم در سطح جهانی هم بسیار مورد توجه قرار دارد که اهمیت این درس را نشان می دهد. در سطح دنیا هر چهار سال یک بار آزمون جهانی به نام تیمز برگزار می شود که علوم یکی از آزمون های آن است.

ایران نیز در این آزمون‌ها چند بار شرکت کرده است و متأسفانه اصلاً جایگاه خوبی ندارد و این به دلیل بی‌توجهی در آموزش علوم و تدریس آن است. پس جا دارد در بازآموزی معلمان علوم توجه ویژه داشته باشیم و کیفیت دوره‌های ضمن خدمت علوم را بالا ببریم (ویژه نامه نتایج تیمز، ۱۳۸۷، ص ۱۵).

بر همین اساس با توجه به وضعیت نا بسا مان درس علوم تجربی در کشور، به ارزیابی کیفیت دوره‌های ضمن خدمت علوم در شهرستان اسلامشهر پرداخته می‌شود، تا ببینیم که کیفیت این دوره‌ها در چه سطحی برخوردار بوده است و اصلاً موجب رضایت شغلی معلمان علوم بوده است یا خیر و اینکه دانش‌محتوایی را در آنها ایجاد نموده است؟ مسئله دیگر توانایی مدرسان این دوره‌ها است. اینکه سطح علمی و سابقه تدریس آنها در حد رضایت بخشی بوده است و با روشهای تدریس تا چه اندازه آشنایی داشته‌اند؟ چرا که تحقیقی مبنی بر ارزیابی دوره‌های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی انجام نشده است. از این رو پرسش اصلی این است آیا دوره‌های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم با نیازهای معلمان علوم متناسب بوده است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت آموزش ضمن خدمت از جنبه‌های بیشمار قابل بحث است. از آنجایی که فرایند رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی از راه افزایش دانسته‌ها، دانش، مهارتها و رشدتوانایی‌ها و قابلیت‌های فکری و جسمی نیروی انسانی شاغل امکان پذیراست و نهاد آموزش و پرورش ایفاگر این نقش بوده، اهمیت دادن به این دوره‌ها را اجتناب ناپذیر می‌سازد. برای اصلاح جامعه وجود معلمان آگاه و با تجربه ضروری بوده تا بادانش و کردار خود، افراد جوان جامعه را بسوی هدفهای والا سوق دهند (قبادی پور، ۱۳۸۴، ص ۶).

افزایش دانش نظری و مهارتی بشر در طی قرون گذشته و استفاده از ابزارها و شیوه‌های متعدد امری طبیعی و روزمره است. اما پرسش این است که رشد دانش و مهارت در جوامع گوناگون و در حالت عادی تا چه حد پاسخگوی سرعت و تحولات و نیازهای امروزی است؟ در طی سده‌های گذشته، به خصوص از آغاز قرن بیستم، آموزش کلاسیک و به ویژه آموزش‌های مورد نیاز پس از شروع به کار، مورد توجه قرار گرفته و روز به روز از اهمیت بیشتری برخوردار شده‌اند.

در بستر سریع تحولات علمی، فرهنگی، اقتصادی، آموزشهای کلاسیک دانشگاهی و تربیت معلم قبل از شروع به کار، پاسخگوی نیازهای آموزشی معلمان در موقعیت‌های متفاوت زمانی و مکانی نیست. علاوه برآن، باید تحولات محیطی و اجتماعی را نیز که عامل تغییر نیاز فراگیرندگان می‌شود، در نظر گرفت.

با گسترش روز افزون علوم و فنون و پیچیده‌تر شدن شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه، این ضرورت بیش از پیش احساس می‌شود که معلمان برای برخورد موثر با مسائل و مشکلات آموزشی و تلاش برای حل آنها باید با استفاده از روشهای جدید و بدیع و بهره‌برداری از حداکثر توانایی‌های علمی، روشهای تدریس خویش را تکامل و توسعه بخشد. در این راستا دوره‌های آموزش ضمن خدمت یکی از سریعترین و مفیدترین اقدامات آموزشی است که عهده دار ارتقای سطح علمی، کاربردی و کیفی معلمان است. بنابراین آموزش معلمان تاثیر شگرفی بر روند آموزش و پرورش گذاشته و سبب افزایش سطح آگاهی، تغییر در نگرشها، عادات و رفتار می‌گردد. نیز این نوع آموزش فراگیری تخصص‌ها و مهارت‌ها و کسب

شناخت و آگاهی را امکان پذیر ساخته و معلم را برای انجام وظایف محوله همراه با کارایی موثر و مناسب آماده و مجهز می کند(نادری زاده، ۱۳۸۲، ص ۴).

مسئله از دلائل اصلی موفقیت کشورهای توسعه یافته، توجه به امر آموزش است، برای روز آمد کردن دانش معلمان و ارزشیابی از توانایی آنها، فرصت های مناسب آموزش ضمن خدمت را در اختیار آنان قرار می دهند تا برای کسب صلاحیت های بیشتر و رشد استعداد ها و خلاقیت ها توانا شوند و برای روبرو شدن با چالش های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آمادگی بیشتری پیدا کنند و در حین آموزش، از تجارب و آموخته های همکاران خود بهره مند گردند(طوسی، ۱۳۷۶، ص ۸۵).

مسئله دیگر که از اهمیت خاصی برخوردار است وضعیت آموزش علوم در کشور ما در مقایسه با کشورهای دیگر است. انجمن بین المللی پیشرفت تحصیلی (IAE)^۱ از موسسات پژوهشی معتبری است که با سابقه ای بیش از نیم قرن و انجام دهها مطالعه جهانی در موضوع های مختلف آموزشی و مشارکت کشور ها از سراسر دنیا گام های موثری را در زمینه ارتقاء و بهبود سطح یادگیری برداشته است.

یکی از مهمترین و گسترده ترین مطالعات انجام شده توسط IEA، سومین مطالعه بین المللی پیشرفت ریاضیات و علوم (TIMSS)^۲ است که تاکنون بیش از ۶۰ کشور در آن شرکت نموده اند. کشور جمهوری اسلامی ایران به منظور ارزیابی و بهبود نظام آموزشی خود از سال ۱۳۷۰ برابر با ۱۹۹۱ میلادی همکاری خود را با انجمن بین المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی آغاز کرد و تاکنون در پنج مطالعه تیمز در فاصله سال های ۲۰۰۷، ۲۰۰۳، ۹۵، ۹۹، ۲۰۰۸ و تیمز پیشرفته ۲۰۰۸ و نیز در د و مطالعه پرلز (PIRLS)^۳ (مطالعه بین المللی پیشرفت سواد خواندن) در فاصله سال های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۶ شرکت کرده است.

بازتاب نتایج و یافته های تیمز و پرلز در کشور های شرکت کننده حساسیت ها و واکنش های متفاوتی را به همراه داشته است. گستره این واکنش ها از حد اطلاع یابی صرف تا انجام اصلاحات و تحولات بنیادی نظام های آموزشی و فراتر از آن تغییر دولت ها بوده است(مجله پژوهشنامه مطالعات آموزش و پرورش، ۱۳۸۴، ص ۱).

در آزمون تیمز که در آن بیش از ۵۰ کشور شرکت دارند و ایران نیز یکی از کشورهای شرکت کننده است، ایران از جایگاه خوبی برخوردار نیست و این نشان می دهد که باید فکری به حال و وضعیت آموزش علوم کرد این امر میسر نمی شود مگر با برگزاری دوره های ضمن خدمت، که باید کیفیت این دوره ها را بالا برده نظارت و ارزشیابی دقیقی بر آن داشت، تا نتیجه مورد نظر را کسب کرد.

از آنجایی که متاسفانه بسیاری از معلمان علوم تجربی از دانش و مهارت های لازم برای کار خود بی بهره اند و یا اینکه آموزشهای آکادمیک آنها به تنهایی برای کار معلمی کافی نیست بویژه که کتاب علوم

---

1. International Association for the Evaluation of Educational Achievement(IEA)
2. Third International Mathematics and Science Study (TIMSS)
3. Progress in International Reading Literacy Study(PIRLS)

تغییر کرده است، می توان با آموزش ضمن خدمت که شامل همه فعالیت های است که به طور منظم و پیوسته به رشد و پیشرفت معلمان منجر خواهد شد، در جهت ارتقای کیفی و بهبود عملکرد معلمان علوم گام برداشت (بیدختی، ۱۳۸۴، ص ۵).

اهمیت پژوهش در زمینه دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت از آنجا ناشی می شود که: (۱) با پیشرفت علوم، روشهای تدریس علوم نیز دستخوش تغییر و تحول گردیده است و متناسب با آنها روشهای آموزشی نیز تحول یافته و روشهای جدیدی از قبیل آموزش پروژه ای، برنامه ای، همیاری، کاوشگری، ویدیعه پردازی و... مطرح گشته اند که لازم است معلم ها با آن روشها آشنا شوند. پس دستیابی به این امر از راه دوره های ضمن خدمت امکان پذیر است. (۲) با توجه به اینکه در چند سال اخیر کتاب های علوم تجربی دوره راهنمایی تغییرات کلی کرده است، تدریس کتابهای جدید نیز به روشهای نوین تدریس نیاز دارد، لذا آموزشهای ضمن خدمت بهترین روش و فرصت مناسب برای افزایش دادن اطلاعات در این راستا است. (۳) از آنجا که بیشتر معلمان علوم تجربی با سابقه، مدرک تحصیلی فوق دیپلم دارند و این امر همگام با پیشرفتهای سریع امروزه در زمینه آموزش و پرورش نمی باشد، پس برگزاری دوره های آموزش ضمن خدمت را برای آنها به عنوان یک ضرورت گوشزد می کند (۴) استفاده از تکنولوژی آموزشی در کیفیت یاددهی یادگیری تاثیر بسزایی دارد، که چگونگی استفاده از آن نیاز به آموزش دارد به خصوص در مورد موضوعاتی که در کتابهای علوم تجربی نیاز به آزمایش دارند که یادگیری را عمیق تر و بهتر می سازند (منافی آذر، ۱۳۸۴). این پژوهش برآن است تا دیدگاه معلم های علوم تجربی دوره راهنمایی را در خصوص تناسب دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت با نیازهای آموزشی آنها بررسی کند.

اهداف پژوهش

هدف کلی:

تناسب دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت برنامه درسی علوم تجربی دوره راهنمایی با نیازهای آموزشی معلمان از دیدگاه معلمان علوم تجربی

هدفهای ویژه

۱. ارزیابی دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی از نظر ایجاد دانش محتوایی علوم در معلمان علوم تجربی
۲. ارزیابی میزان تواناییهای مدرسان دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی
۳. ارزیابی میزان دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی در افزایش توانایی حرفه ای معلمان علوم تجربی
۴. ارزیابی دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی راهنمایی در افزایش رضایت معلمان علوم تجربی از دوره
۵. مقایسه دیدگاه های معلمان زن و مرد در خصوص کیفیت دوره های کوتاه مدت ضمن خدمت علوم تجربی